

ҮЗ ХАЛКЫН ДАНЛАГАН ТАТАРЛАР: КАЮМ НАСЫЙРИ

Каюм Насыйри калдырган мирас белән
танышу өчен платформа һәм кыстыргычлар

Проектны башкаручы:

Кәримова Лилия Рамил кызы,
«Адымнар – Казан» мәктәбенең
11 нче сыйныф укучысы

Фәнни җитәкче:

Ханнанов Рамил Гомәр улы,
«Адымнар – Казан» мәктәбенең
татар теле һәм әдәбияты укытучысы

Проектның максатлары һәм бурычлары.

Максат: Каюм Насыйриның фәнни-мәдәни мирасын саклау һәм актуальләштерү өчен заманча белем биру платформасын һәм кыстыргычлар булдыру.

Бурычлар:

1. Галимнең биографиясе һәм эшчәнлегенә буенча мәгълүмат җыю.
2. Фото һәм видеоматериаллар җыю.
3. Сайт структурасын эшләү: гомуми мәгълүмат, бүлекләр, адаптив навигация.
4. Интерфейс дизайнын ясау.
5. Кыстыргычлар дизайнын ясау.
6. Кыстыргычларны бастырып чыгару.

КАЮМ НАСЫЙРИ ТҮБЭНДӘГЕ ФӘННӘР
БУЕНЧА ХЕЗМӘТЛӘР АВТОРЫ. САЙТ ҺӘМ
КЫСТЫРГЫЧЛАР ӘЛЕГЕ ЭШЧӘНЛЕК
ТӨРЛӘРЕНӘ НИГЕЗЛӘНГӘН.

- Лексикография ("Лөгать китабы", "Ләһжәи татари")
- Фонетика һәм грамматика ("Кавагыйд китабет»)
- Тарих, этнография, фольклор
- Табигать фәннәре ("Гөлзар вә чәмәнзар")
- География
- Әдәбият ("Фәвакиһелжөләса фил әдәбият"
- беренче татар энциклопедиясе)
- Педагогика (арифметика, геометрия,
география дәреслекләре)
- "Казан календаре" календарен нәшер
иткән (1871-1897)

ҮЗ ХАЛКЫН ДАНЛАГАН ТАТАРЛАР:

КАЮМ НАСЫЙРИ

(1825-1902)

Гомере буе халыкка фидакарьләрчә хезмәт итеп, милләт мәнфәгатьләрен үзенә яшәү кыйбласы дип билгеләгән Каюм Насыйри дөньяда 77 ел яшәп вафат булган. Аның ярты гасырдан артык гомере дәрвишләрчә милләткә хезмәт итүгә багышланган.

САЙТНЫҢ ТӨЗЕЛеше

Беренче биттә Каюм Насыйриниң фотосы һәм бүлекләр менюсы тәкъдим ителгән.

Бу биттәге менюда галимнең эшчәнлек төрен сайларга яки аскарак төшеп видеоролик карарга мөмкин.

ВИДЕОРОЛИК

Алга таба «Адымнар» күптелле мәгариф комплексы укытучылары Рамил Ханнанов һәм Нариман Фәхрисламов «Ватаным Татарстан» газетасы оештырган «Каюм бабай дәресе» конкурсына төшергән видеороликны карарга була.

Каюм Насыйри

Язучы

Географ

Биолог

Аш-су остасы

Тел галиме

Сүз остасы

«Ватаным Татарстан» газетасы оештырган «Каюм бабай дәресе» конкурсының «Каюм Насыйри эзләреннән» номинациясенә укытучылар һәм тәрбиячеләр, Каюм Насыйри хезмәтләрен файдаланып, билгеле бер чара уздырырга һәм ул чарадан видеоязма әзерләргә тиеш иде. Бу юнәлештә жиһәргән иҗат эшләре арасында «Адымнар – белемгә һәм бердәмлеккә юл» күптелле мәгариф комплексы укытучылары Рамил Ханнанов һәм Нариман Фәхрисламов – жиңүчеләрнең берсе. Әлеге видеоязманы сезгә дә тәкъдим итәбез. [Тулырак укырга](#) ↗

БҮЛЕКЛӘР

Алдагы биттә Каюм Насыйри мавыккан фәннәр һәм бүлекләргә күчү сылтагалары тәкъдим ителә. Бу төймәләргә басып, кирәкле бүлеккә эләгергә мөмкин.

📖 Түбәндәге фәннәр буенча хезмәтләр авторы

- Лексикография (сүзлекләр: "Лөгәтә китабы", "Ләһжәи татари")
- Фонетика һәм грамматика ("Кавагыйд китабет", "Әнмүзәж")
- Тарих, этнография, фольклор
- Табигать фәннәре ("Зирагәтә гыйльме", "Гәлзар вә чәмәнзар")
- Әдәбият ("Фәвакиһелжәләсә фил әдәбият" - беренче татар энциклопедиясә)
- Педагогика (арифметика, геометрия, география дәрәслекләре)
- "Казан календаре" еллык календарен нәшер иткән (1871-1897)

📌 Бүлекләр

Язучы

Географ

Биолог

Аш-су остасы

Тел галиме

Сүз остасы

Бүлекләрдә Каюм Насыйри хезмәтләре турында мәгълүмат һәм фотолар бирелгән.

📖 Язучы

Каюм Насыйриниң татар әдәбиятына керткән өлеше шактый зур.

Әдип - "Әбүгалисина кыйссасы", "Кырык вәзир", "Әхлак рисаләсе", "Тәрбич китабы" һ.б. әсәрләренең авторы. Каюм Насыйри үз әсәрләрендә гореф-гадәтләр, традицияләр, әхлак, иман, гаилә мөнәсәбәтләре, бала тәрбиясе мәсьәләләрен яктырты. Уңай әхлакый сыйфатларны галим укучы өчен үрнәк итеп куя, ә кешенең рухи үсешенә комачаулый торган сыйфатларны, киресенчә, тәнкыйтьләп фаш итә. Әсәрләренең язылганынан соң ике гасырга якын вакыт узуына карамастан, аларның эстетик аһамияте әле дә үз кыйммәтен югалтмый.

🗺 Географ

Каюм Насыйри – Казан губернасының беренче картасы, Россия мәчетләрендә кыйбланы төгәл билгеләү картасы һ.б. дистәләгән карталар авторы

Каюм Насыйри – казанышлары Россия фәнни җамагатычелеге тарафыннан танылган беренче татар этнографы һәм географы. Казан губернасының тәүге географик картасында ул мөселман мәчетләренең төп урыны – михрабның төгәл билгеләнешен ачыклауны максат итеп куйган. Каюм Насыйри әлеге картасында Евразия кыйтгасының шактый өлеше өчен, шулай ук Көнбатышта Санкт-Петербургтан алып Көнчыгышта Көнъяк Кытай дигъезе озынлыгына кадәр мәчетләренең кыйблага дәрәҗәсін юнәлешен күрсәтә.

📖 Тел галиме

«Татар теле ул – урам теле, ломовойлар теле, әдәби гыйльми тел булырга сәләте юк аның», дигән карашлар яшәгән заманда, Каюм Насыйри халкыбызның туган телен ялкынлы чыгышлар белән яклап чыга: «Ялган, яла бу! Без – татарлар, телебез – татар теле, мөстәкыйль һәм төзек кагыйдәле камил тел. Бүтән телләрдән бер дә ким түгел, эшләмәгәнлек сәбәпле генә ул шулай артта калган». Каюм Насыйри татар теленең фән теле була алуын, моңа аның тулы хаки һәм мөмкинлекләре барлыгын исбат итә.

Каюм Насыйри татар лексикографиясенең нигезен салучы. Ул - "Лөгәт китабы" һәм "Ләһҗәи татари"ның авторы. «Ләһҗәи татари» аңлатмалы сүзлегенә кереш сүзгә Каюм Насыйри милли тел нормаларын эшләүнең авырлыгын болай сурәтли: «Безнең телне моңарчы беркем дә фән теле буларак өйрәнмәгәнлектән, ул йокы хәлдә озак булган һәм артта калган. Мин, телебезгә утыз биш ел хезмәт итеп, бик аз нәтиҗәләргә ирештем. Күпме тырышсам, шулкадәр газаплар да күрдем. Үз милләтемне "татар" дип атадым - кайберәүләргә ошамады; телебезне "татар теле", дидем, шулай ук кабул итәргә теләмәделәр».

🌿 Биолог

Каюм Насыйри дарулар кулланмаган. Ул гомер буге дару үләннәре җыйган, шулар белән үзе дә, башкаларны да дәвалаган. Үзенең тәҗрибәсен "Гөлзар вә чаманзар" ("Чачаклар һәм үләннәр") китабында тасвирлаган. Бу китабында галим Россия территориясендә үскән 192 үсемлекнең үзлекләрен, 155 авыруны һәм аларны үләннәр ярдәмендә дәвалау ысулларын җентекләп тасвирлаган.

🏠 Аш-су остасы

Каюм Насыйри татар ашлары буенча да кыйммәтле эшләр язган. Ул традицион татар ашларының рецептларын җыйган, аларның әзерләү ысулларын детальләп тасвирлаган.

Каюм Насыйридан алма күпертмәсе рецепты:

Ун алманы юка гына тура. Камыр яса: биш йомырка сыт, ике кашык май сал, бик яхшы тугла, ике кашык вак шикәр сал, бер стакан каймак сал, он салып из – камыр яса, бик куге булмасын, кашык белән алырга мөмкин булсын. Табаңны яхшылап кыздыр, табага май сал. Кашык белән камырыңны алып, өстенә бер ике алма куй, табага сал.

Мәрәбба белән аша.

🗨 Сүз остасы

Гасырлар хикмәте: Каюм Насыйриниң канатлы гыйбарәләре

«Без - татарлар, телебез - татар теле, мөстәкыйль һәм төзек кагыйдәле камил тел ул».

«Әй угыл, мал табуның юллары бик күптер. Ниңди генә юл булмасын, малны хәләлдән табу фәрыздыр. Хәләлдән килгән мал – тотрыклы буладыр. Харам мал исә адәмгә йокмыйдыр, тиз кулыңнан китәр, җаваплылыгы һәм авырлыклары гына сиңа калыр. Әмма хәләлдән килгән малны саклап тот, харам җиргә сарыф итмә. Малны саклау малны табу һәм жыюңан авыррак. Саклап тотма белмәгәннәре сәбәпле, никадәр байлар малсыз калдылар».

«Бәс, әй угыл, нәфсең симергән саин, ул сине һәләкәткә тартыр. Дөнъяда баһадир шул кешедер ки, — нәфесен җиңәр».

Соңгы бит «Каюм Насыйри исеме мәңгелек» дип атала. Бу биттә фотосурәтләр галереясы тәкъдим ителгән.

Сайтка сылтама: [https://universal-legacy-
initiative--preview.pohali.dev](https://universal-legacy-initiative--preview.pohali.dev)

✦ Каюм Насыйри исеме мәңгелек

Каюм Насыйри – энциклопедист галим. Аның эшчәнлеге – милләткә фидакарьларчә хезмәт итүнең бөек үрнәге. Китаплары – хәзерге милли тормышыбыз өчен дә аваздаш булган бай хәзинә ул. Ул үз халкының дөньяви белемен булдыруга зур өлеш кертә, реформачыл агымның беренче новаторларыннан берсе була һәм татар халкы арасында фән һәм белем, мәдәниятне таратуны тормышының максаты итеп күрә.

Каюм Насыйри яшәгән йорт

Бакый Урманче ясаган К. Насыйри скульптура образы

Каюм Насыйри хезмәтләре

Каюм Насыйри музеедагы скульптура

КАЮМ НАСЫЙРИ – ГЕОГРАФ

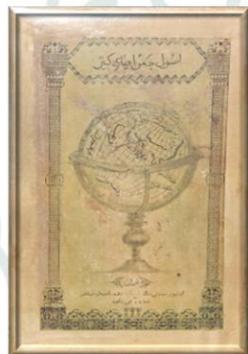
ЯЗУЧЫ, ГАЛИМ, МЭГЪРИФӘТЧЕ,
ТӘРЖЕМӘЧЕ, ПЕДАГОГ, БЕРЕНЧЕ
ТАТАР КАЛЕНДАРЬЛАРЫ ТӨЗҮЧЕ.

«Мин күрмәгән нәрсә
турында фикер йөртә
алмаячакмын».

Каюм Насыйри Казан
губернасының беренче
картасын төзи. Картада
шәһәрләр һәм елгалар
гына түгел, ә халыкның
этник составы да
билгеләнә.

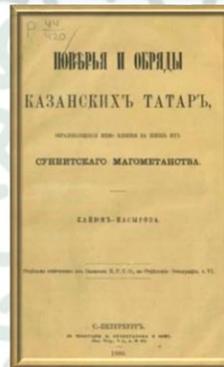
«Жәғрафияи-кәбир»
китабы. Каюм Насыйри бу
хезмәтendә Африка, Азия,
Гарәп ярымутраулары
турында бик күп
мәгълүмат бирә.

КАЮМ НАСЫЙРИ – ТАРИХЧЫ

ЯЗУЧЫ, ГАЛИМ, МЭГЪРИФӘТЧЕ,
ТӘРЖЕМӘЧЕ, ПЕДАГОГ, БЕРЕНЧЕ
ТАТАР КАЛЕНДАРЬЛАРЫ ТӨЗҮЧЕ.

«Белем алыгыз! Белемле
кеше беркайчан да югалмас».

Каюм Насыйри татар халкы
тарихын өйрәнүгә зур өлеш
керткән. Ул күпсанлы тарихи
материалларны жыеп
системалаштыра, татар нәсел
һәм кабиләләре тарихын
тасвирлап, төбәктә ислам
тарихын өйрәнә. Насыйри
тарихка объектив һәм фәнни
якын килергә омтыла, бу үз
заманы өчен яңалык була.

«Мөселманнарның үзләренә хас
Печән базары дигән бер
мәйданнары бар. Ошбу мәйдан
даирәсендә барлыгы ике йөзләп
кибет бардыр. һәммәсендә
мөселман сәүдәгәрләре
сәүдәкыйладыр».

Сайт – безнең проектның бер
өлеше генә. Моннан тыш, без
дәрәслекләр өчен
кыстыргычлар ясадык.
Кыстыргычтагы эшчәнлек
төрәнә карап, аны төрле
мәктәп предметлары өчен
кулланырга мөмкин. Мәсәлән,
"Каюм Насыйри
- географ" дип аталганын
география дәрәслегенә
кыстырырга була.

ҮЗ ХАЛКЫН ДАНЛАГАН ТАТАРЛАР: КАЮМ НАСЫЙРИ

Әлеге проект кысаларында без куелган бурычларны үтәдек һәм татар мәдәниятен саклау һәм үстерүгә үз өлешебезне керттек.

Безнең онлайн-платформада Каюм Насыйриның эшчәнлек төрләре һәм хезмәтләре белән танышырга мөмкин.

Кыстыргычлар бу белемнәрне гадәти тормышка кертергә булышчак. Әлеге кыстыргычлар ярдәмендә китапны ачка галимнең эшчәнлегенә турында искә төшерергә була.